

УДК 657

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Максим Патута; Тетяна Шматковська

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

Резюме. Досліджено основні зміни в українському законодавстві щодо введення обліку на підприємствах на період воєнного стану та визначено порядок ведення бізнесу в та за межами України. Відповідно до цього розглянуто всі ланки бізнесу в порядку їх вразливості до зовнішнього середовища. Найчисленніша ланка бізнесу – малий та середній бізнес, дуже вразлива до впливу таких значних економічних змін. Досліджено запровадження добровільної сплати єдиного податку, звільнення від сплати єдиного соціального внеску за себе та за мобілізованих працівників, зменшення ставки єдиного податку з 5% до 2% для третьої групи платників єдиного податку. Наведено приклади ряду послаблень уряду, а – введення мораторію на штрафи за несвоєчасне подання звітності й планування податків, а також нарахування пені та на проведення планових і позапланових заходів державного нагляду (контролю) й державного ринкового нагляду на період воєнного стану. Систематизовано знання про специфічні операції в обліку, такі, як відображення операції про відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, про безоплатне передавання майна на користь Збройних сил України та підрозділів територіальної оборони. Окрім того, розглянуто зміни до порядку нарахування амортизації на таке майно, а також на основні засоби, які підприємства не мають змоги використовувати для своєї діяльності у зв'язку з їх розміщенням у зоні ведення бойових дій. Роз'яснено особливості виплати, нарахування та відображення в звітності заробітної плати працівникам. Визначено основні зміни щодо обліку мобілізованих робітників, працівників, трудові завдання яких не можуть бути виконані дистанційно, процедури зміни умов праці; термінів виплати заробітної плати; оформлення трудового договору, відпусток працівникам, які за кордоном, процедури звільнення роботодавця від обов'язку збереження середнього заробітку працівникам, призваним на військову службу тощо. Систематизовано ключові зміни та нововведення щодо податку на додану вартість, зокрема зміна порядку реєстрації податкових накладних та розрахунків коригувань до них в Єдиному реєстрі податкових накладних.

Ключові слова: бухгалтерський облік, воєнний стан, мобілізовані працівники, роботодавець, вилучення майна, податкові пільги, амортизація, ПДВ.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.04.053

Отримано 28.09.2022

UDC 657

FEATURES OF ACCOUNTING IN MARTIAL LAW CONDITIONS

Maksum Patuta; Tetyana Shmatkovska

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Summary. The article examines the main changes in Ukrainian legislation regarding the introduction of accounting at enterprises during the period of martial law and defines the procedure for conducting business in and outside of Ukraine. Accordingly, all branches of business are considered in the order of their vulnerability to the external environment. The largest sector of business, namely small and medium-sized businesses, is very vulnerable to the impact of such significant economic changes. The introduction of voluntary payment of a single tax, exemption from paying a single social contribution for oneself and for mobilized workers, reduction of the rate of a single tax from 5% to 2% for the third group of single tax payers was studied. Examples of a number of relaxations of the government are given, namely, the introduction of a moratorium on fines for late filing of reports

Corresponding author: Maksum Patuta; e-mail: patutamaks@ukr.net 53

and payment of taxes, as well as the charging of penalties and the implementation of planned and unplanned measures of state supervision (control) and state market supervision during the period of martial law. Systematized knowledge of specific operations in accounting, such as the display of operations on the alienation or seizure of property under the legal regime of war or state of emergency, on the free transfer of property in favor of the Armed Forces of Ukraine and territorial defense units. In addition, changes in the procedure for calculating depreciation on such property, as well as on fixed assets, which enterprises are unable to use for their activities due to their placement in the war zone, were considered. The specifics of payment, accrual and display in employee salary reporting are explained. The main changes have been determined regarding: accounting of mobilized workers, to workers whose work tasks cannot be performed remotely, procedures for changing working conditions; salary payment terms; drawing up an employment contract, vacations for employees who are abroad, procedures for releasing the employer from the obligation to maintain the average earnings of employees called up for military service, etc. Key changes and innovations related to value added tax have been systematized, in particular, a change in the procedure for registering tax invoices and calculating adjustments to them in the Unified Register of Tax Invoices.

Key words: *accounting, martial law, mobilized workers, employer, seizure of property, tax benefits, depreciation, VAT.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.04.053

Received 28.09.2022

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік в Україні формувався під впливом національних та міжнародних стандартів обліку. З року в рік вводяться нові правила ведення обліку відповідно до економічної ситуації в регіоні. Всі нововведення переважно, створені для спрощення й полегшення роботи підприємствам. З приводу тих чи інших облікових питань є велика кількість роз'яснень податкових органів, статей аналітиків та практиків, які розміщують їх у популярних бухгалтерських журналах тощо. Тобто, якщо в бухгалтера й виникають якісь непорозуміння щодо правильності відображення в обліку тих чи інших операцій, він завжди може отримати консультацію від податкових органів, яку потім можна використати у суді. Нині економічна ситуація кардинально змінилася, що змусило владу вжити заходи, щодо його врегулювання. 24 лютого поточного року на Україну здійснено повномасштабний збройний наступ з боку Російської Федерації, внаслідок чого цього ж дня Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан [1]. Торгово-промислова палата України підтвердила, що обставини, в яких опинилась Україна починаючи з 24 лютого і до офіційного закінчення воєнного стану, є надзвичайними та невідворотними, тобто підпадають під визначення форс-мажорних [2]. Правила ведення бізнесу кардинально змінилися. Багато українців були змушені покинути свої рідні домівки, виїхати за кордон. Проте багато хто з підприємців залишився в Україні та продовжив свою господарську діяльність, зокрема дехто переїхав у безпечніші регіони. Результатом цього стало масове припинення діяльності багатьох підприємств, а в тих, хто залишився, обсяги оборотів знизилися, стандартні схеми роботи піддалися вагомим перетворенням. Відтак, вивчення особливостей відображення в бухгалтерському обліку діяльності суб'єктів, які ще працюють або ті, що хочуть розпочати власну справу в цей непростий час й у принципово нових умовах зовнішнього середовища, зумовлює актуальність даного наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важка ситуація та впровадження нових норм у законодавстві зумовили необхідність роз'яснення нових правил ведення облікової діяльності для суб'єктів господарювання, які продовжили свою роботу. Тому науковці, бухгалтери-практики змушені заглибитись у ці зміни, щоб допомогти бізнесу залишатися на плаву. Дослідження бухгалтерських операцій із вилученням майна юридичних осіб на потреби оборони здійснювала Озерова О. [5]. Клименко М. досліджував ключові характеристики бухгалтерського обліку під час війни та шляхи оптимізації податків [2]. Семенченко Ж. розглядала особливості нарахування та сплати ЄСВ у воєнний час [4]. Бикова Г. досліджувала особливості нарахування та обліку

ПДВ [3]. Поряд з динамічними змінами економічної ситуації в Україні та продовженням воєнного стану, дана ділянка залишається актуальною для проведення подальших досліджень.

Мета статті – визначення ступеня змін, які вплинули на процес ведення обліку в Україні та узагальнення інформації для правильного управління діяльністю підприємства.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено основні наукові завдання: дослідження основних змін у законодавстві щодо обліку на підприємствах; виокремлення та систематизація особливостей ведення бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану з виокремленням позитивних і негативних сторін цих нововведень.

Для вирішення поставлених завдань використано такі методи: аналіз, синтез, узагальнення, індукція, аналогія, моделювання, системний підхід.

Виклад основного матеріалу. У такі тривожні часи ніхто не застрахований від форс-мажорних обставин. Безперервність діяльності є одним із принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності українських підприємств, відповідно до якого підприємство розглядається як таке, що продовжуватиме свою діяльність у найближчому майбутньому. Воно не має ні наміру, ні потреби ліквідуватися, ні припинити діяльність чи шукати захисту від кредиторів. При цьому його активи та зобов'язання обліковуються ґрунтуючись на тому, що суб'єкт господарювання зможе продати свої активи та погасити зобов'язання, продовжуючи звичайну діяльність. Саме тому, попри дію форс-мажорних обставин у вигляді воєнного стану, необхідно всіма силами забезпечувати продовження облікової діяльності на підприємстві. Інформацію, яку отримують зовнішні та внутрішні користувачі, є дуже важливою, бо вона виступає основою для формування важливих економічних рішень. Без обліку бізнес не може існувати, тому держава для підтримки платників податків у важкі часи змушена робити поступки не тільки в плані зменшення податкового навантаження (що також стосується бухгалтерського обліку), а й спрощення введення обліку.

Розглянемо всі ланки бізнесу в порядку їх вразливості до зовнішнього середовища. Відтак, на підтримку середнього та малого бізнесу розгорнуто масштабну систему пільг та послаблень. Зокрема, згідно законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» для фізичних осіб підприємців (ФОП) запроваджено такі зміни:

1) ФОП 1-ї та 2-ї груп сплата єдиного податку є добровільною, тобто цей податок ви можете сплачувати за бажанням, ФОП 3-ї групи єдиного податку у разі отримання доходу повинні сплачувати податок на загальних підставах, починаючи з березня 2022 року;

2) звільнення платників єдиного податку (ЄП) від сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ) за себе і за мобілізованих працівників, починаючи з березня поточного року;

3) зниження ставки єдиного податку з 5% до 2%. При цьому, встановлені обмеження для перебування на зменшеній ставці щодо граничного обсягу доходу в обсязі до 10 млрд. грн для ФОП 3 групи було знято Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» [9];

4) мобілізовані підприємці або підприємці-військовослужбовці повністю звільнюються від податкового навантаження, а також обов'язку з подання Податкової декларації з ПДВ.

Значна частина ФОП була змушена виїхати за кордон, деякі з них, маючи змогу продовжувати діяльність поза межами України, закономірно зіткнулася з низкою

запитань, яким чином вони мають право її здійснювати. В офіційному роз'ясненні Державної податкової служби України вказано, що такі підприємці мають право відкрити рахунки для зарахування коштів в іноземних банках на власне ім'я. На цей рахунок зараховуватимуться кошти від діяльності ФОП. Проте для цілей бухгалтерського обліку всі суми, які надійшли на нього, враховуватимуться в загальний річний обсяг доходу. Важливо контролювати, щоб усі господарські операції строго відповідали наявним у підприємця КВЕДам, а також необхідності виконання ними своїх податкових зобов'язань [2].

Велика кількість новацій торкнулася нарахування заробітної плати та пов'язаних із нею виплат і платежів. Зокрема скасовано пеню за несвоєчасну сплату ЄСВ, а також відмінено всі штрафні санкції на період дії воєнного стану.

Окрім того, ФОП 2 та 3 груп, а також юридичних осіб, платників єдиного податку 3 групи було звільнено від сплати ЄСВ за мобілізованих працівників. Водночас платників ЄП 4 групи, а також незалежних професіоналів не наділили повноваженнями самостійно ухвалювати рішення про несплату ЄСВ за мобілізованих працівників, а також тих, які добровільно вступили до складу територіальної оборони [4].

На сьогодні певна кількість працівників вимушена залишити свої робочі місця з метою забезпечення власної безпеки та безпеки своїх близьких, для виконання своїх конституційних обов'язків, або взагалі зникла. Залежно від причини відсутності на робочому місці змінюються й особливості нарахування та виплати заробітної плати.

Якщо працівника мобілізовано або якщо він став добровольцем територіальної оборони, окрім посади та робочого місця за таким працівником зберігається виплата заробітної плати. Про використання середнього заробітку при нарахуванні виплат мобілізованим працівникам вказує стаття 119 Кодексу законів про працю України [10]. На момент дослідження нарахування цієї виплати здійснюється за рахунок підприємства, жодних компенсацій з бюджету немає. Проте починаючи з 19 липня досліджуваного року відбулися зміни щодо трудового законодавства. Згідно з законом 2352-ІХ від 01.07.2022 року роботодавця звільнено від обов'язку збереження середнього заробітку працівникам, призваним на військову службу, із залишенням для цих працівників місця роботи (посади). Варто зазначити, що працівникам, які перебувають у територіальній обороні, така виплата зберігається, бо така організація діє виключно на добровільних засадах [16]. Поряд з цим було введено нову відпустку терміном 90 днів у зв'язку перебуванням працівника за межами державного кордону України й усі відпускні виплачуються до початку відпустки, якщо інше не передбачено законодавством, трудовим або колективним договором.

З метою захисту трудових прав працівників вносяться зміни до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-ІХ, які дозволять здійснювати позапланові заходи державного контролю за дотриманням законодавства про працю.

Нарахування виплат працівникам описує Порядок обчислення середньої заробітної плати, затверджений постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 08.02.1995 № 100, який містить у пункті 1 переліку випадків його застосування пункт «залучення працівників до виконання військових обов'язків» (далі – Порядок № 100). Відповідно до нього для розрахунку середньомісячної заробітної плати використовується двомісячний календарний термін, який передує місяцю, в якому відбулася мобілізація [15].

Працівники, які залишили територію бойових дій, але мають можливість виконувати свої трудові обов'язки віддалено, можуть продовжувати працювати за попередніми умовами оплати праці. В такому випадку роботодавцеві буде достатньо

видати наказ про переведення працівника на дистанційну (надомну) форму роботи. З метою контролю в такому наказі також доречно одразу врегулювати всі умови віддаленої роботи.

До працівників, трудові завдання яких не можуть бути виконані дистанційно, рекомендується користуватися нововведенням трудового законодавства, зокрема призупинити дію трудових договорів. Водночас постановою КМУ «Про внесення змін до Порядку обчислення середньої заробітної плати» внесено зміни до схеми обчислення заробітної плати шляхом виключення з розрахункового періоду часу, за який відсутні дані щодо нарахованої заробітної плати працівника через проведення бойових дій під час воєнного стану.

Через збройну агресію Російської Федерації проти України переважна більшість цивілізованого світу допомагає Україні. Окрім військово-технічної допомоги, окремим різновидом допомоги є гуманітарна. Враховуючи масштабність такої допомоги, підвищення на законодавчому рівні відповідальності за її витрачання. Міністерство фінансів України у листі від 27 квітня 2022 року нагадав про діючий Порядок бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги, прийнятий у 1999 році. Він поширюється на всіх юридичних осіб створених відповідно до законодавства України незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність. Це означає, що підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій, зокрема щодо отримання, списання або передавання активів, є первинні документи, документи які містять відомості про господарську операцію (дію або подію, яка викликає зміни в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства). Обліковується така допомога за дебетом рахунків грошових коштів, товарів, запасів та іншого майна у кореспонденції з рахунком 48 «Цільове фінансування і цільові надходження» [8].

Під час війни багато підприємств надають допомогу армії або іншим структурам, задіяним у захисті країни та її населення. Такі суб'єкти згідно з законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 30.03.2022 року можуть отримати податкові пільги:

1) операції з добровільного передавання або відчуження коштів, товарів, у тому числі підакцизних, надання послуг на користь Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони, без попереднього або наступного відшкодування їх вартості, не вважаються операціями з реалізації для цілей оподаткування;

2) врахування в складі витрат у повному обсязі коштів та майна, що передається Збройним Силам України та іншим підрозділам;

3) сума відшкодування вартості пального, витраченого при наданні послуг з перевезення для забезпечення потреб Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони, не включається до складу оподаткованого доходу фізичних осіб, які надають такі послуги [9].

Примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. У разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно, таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості. Вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану здійснюється без відшкодування вартості такого майна. Документально примусове відчуження або вилучення майна оформлюється актом приймання-передавання та акту про примусове відчуження або вилучення майна. При

цьому таке майно не потрібно списувати з балансу підприємства [11]. Необхідність подальшого обліку пов'язана з тим, що після закінчення дії воєнного стану таке майно повинно бути повернуто власнику. Для забезпечення точності бухгалтерського обліку рекомендується ввести додатковий субрахунок до рахунку 10 «Основні засоби» із перенесенням на нього всього майна, вилученого державою. Амортизація в такому випадку нараховується у простому порядку з подальшим віднесенням її у кредит рахунку 977 «Інші витрати діяльності». Після повернення майна у власність підприємства, достатньо буде просто рознести його із додаткового субрахунку на попереднє місце обліку.

Одне із бухгалтерських питань, на яке безпосередньо накладає свій відбиток воєнний стан, – нарахування амортизації основних засобів. Згідно з вимогами НП(С)БО 7 «Основні засоби» нарахування амортизації здійснюється протягом терміну корисного використання (експлуатації) ОЗ, який встановлюється підприємством (у розпорядчому акті) при визнанні його активом (при зарахуванні на баланс) і призупиняється на період його: реконструкції; модернізації; добудови; дообладнання; консервації [3, п. 23]. Тому якщо підприємство працює за національними стандартами, амортизація продовжує нараховуватися, хоч і воєнний стан є форс мажорною обставиною. Тобто в таких умовах амортизація повинна нараховуватися у звичному порядку. Проте, якщо підприємство все ж прийме рішення припинити амортизацію, це треба оформити відповідно до законодавства. Одним із варіантів такого відображення в обліку є тимчасове виведення з експлуатації основного засобу шляхом видачі відповідного наказу керівника і складання акта виведення такого об'єкта із експлуатації. У такому випадку нарахування амортизації припиняється до моменту повторного введення в експлуатацію об'єкта. При цьому, негативним моментом припинення нарахування амортизації є те, що попри зупинку фізичного зносу об'єкта, він піддається моральному старінню за будь-яких умов. Інший схожий варіант є дещо затратніший у плані коштів і часу – консервація основного засобу. Порядок такого комплексу заходів регулюється Положенням № 1183 [12]. Варто зазначити, що прийняття рішення не амортизовувати основні засоби є суто добровільним.

Вагомий комплекс новацій торкнувся порядку розрахунку ПДВ. З огляду на обмеження, що накладені на е-сервіси податкової на період воєнного стану та збоїв унаслідок кібератак, платники ПДВ не можуть реєструвати в Єдиному державному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) податкові накладні та розрахунки коригування. Таким чином, у податковій звітності з ПДВ за лютий 2022 року податкові зобов'язання та податковий кредит формували на підставі податкових накладних (ПН) та розрахунків коригувань (РК), зареєстрованих в ЄРПН до 24 лютого 2022, а також наявних у платника первинних документів бухгалтерського обліку, що складені згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Щодо наступних звітних періодів протягом воєнного стану податкові зобов'язання та податковий кредит треба формувати на основі первинних розрахункових документів, що присутні у платника ПДВ. Проте такий порядок розрахунку ПДВ формує собою багато неточностей та суперечностей, які в майбутньому буде вкрай важко відстежити [10]. З урахуванням цього, платники податків, які можуть своєчасно дотримуватися термінів реєстрації ПН і РК, звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання обов'язків, граничний термін виконання яких припадає на період, починаючи з 24 лютого 2022 року до 27.05.2022 року (дня набрання чинності Законом № 2260), за умови реєстрації такими платниками ПН і РК в ЄРПН до 15 липня 2022 року, тобто до 14.07.2022 року (включно) [13]. Аналізуючи цей Закон

та деякі консультації Державної податкової служби (ДПС), маємо такі результати щодо граничних термінів подання ПН і РК:

- якщо складені до 30.04.2022 року (включно), в тому числі й зведених ПН за квітень 2022 року – граничний термін реєстрації 14.07.2022;

- якщо складені з 01.05.2022 до 15.05.2022 року (включно) – граничний термін реєстрації 11.06.2022 року (31.05.2022 року + 11 к.д.);

- якщо складені з 16.05.2022 до 31.05.2022 року, включаючи зведені ПН за травень 2022 року – граничний термін реєстрації 15.06.2022 року.

Законом України № 2260 поновлюється можливість проведення: камеральних перевірок (поданої податкової звітності, своєчасності реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування, своєчасності подання податкових декларацій та своєчасності сплати узгоджених сум податкових зобов'язань); документальних позапланових перевірок, що проводяться на звернення платника податків, та/або документальних позапланових перевірок платників податків, за якими отримано податкову інформацію, що свідчить про порушення платником валютного законодавства в частині дотримання граничних термінів надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями; фактичних перевірок. Не забули в ДПС вказати на те, що вимоги законодавства щодо мораторію (зупинення) застосування штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) на період дії воєнного, надзвичайного стану та/або на період дії карантину, не застосовують [14].

Наприкінці квітня Україна зіткнулася з великим дефіцитом паливного на АЗС. Така ситуація була повністю спричинена руйнуванням логістики постачання багатьох товарів та паніки українців. Критичним для життєдіяльності країни є брак пального та нафтопродуктів. В умовах воєнного стану, для подолання сформованого дефіциту, Кабінет Міністрів України збільшив встановлену торговельну надбавку на дизельне паливне та бензин на 40 – 43%. При цьому введено ставку 7% ПДВ для операцій з ввезення й постачання пального та нафтопродуктів на територію України. Згідно з прогнозами раніше серпня дефіцит паливного нікуди не зник. Проте вже в багатьох областях цей дефіцит вдалося врегулювати.

Висновки. Впровадження воєнного стану суттєво вплинуло на звичайний порядок ведення бухгалтерського обліку. Найчисленніша ланка бізнесу, а саме малий та середній бізнес, дуже вразлива до впливу таких значних економічних змін. Тому для його підтримання на період дії воєнного стану урядом було введено ряд послаблень. Зокрема, запровадження добровільної сплати єдиного податку, звільнення від сплати ЄСВ за себе та за мобілізованих працівників, зменшення ставки ЄП з 5% до 2 % для третьої групи платників єдиного податку. Окрім того, введено мораторій на штрафи за несвоєчасну подачу звітності й сплату податків, а також нарахування пені та проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану. Також зі зміною економічної ситуації набули популярності нові специфічні операції в обліку, такі, як відображення операцій з безоплатного передавання та вилучення майна на користь Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони. Окрім того, змін зазнав і порядок нарахування амортизації на таке майно, а також ті основні засоби, які підприємства не мають змоги використовувати для своєї діяльності у зв'язку із їх розміщенням у зоні ведення бойових дій. У цьому випадку такі суб'єкти можуть продовжувати нараховувати амортизацію таких об'єктів для відшкодування втрат від морального старіння або ж тимчасово вивести їх з експлуатації здійснити їх консервацію.

Щодо змін в обліку заробітної плати, то працівники й далі можуть отримати безстрокову відпустку без збереження заробітної плати. Проте роботодавець має право

відмовити працівникові в отриманні всі інших видів відпусток, крім відпустки по вагітності та пологах. Для підтримання роботодавців, у яких працівники потрапили під загальну мобілізацію чи пішли в лави Збройних Сил добровільно, держава розробила механізм відшкодування ЄСВ. Окрім того, змін зазнав порядок розрахунку середньої заробітної плати мобілізованих працівників, шляхом виключення із розрахункового періоду днів, за які відсутні дані щодо нарахованої заробітної плати. Крім того, також відбулися: спрощення процедури зміни умов праці; відтермінування виплати заробітної плати; нова процедура призупинення дії трудового договору, виправлені прогалини щодо порядку припинення трудового договору, введення нової відпустки працівникам, які закордоном, звільнено роботодавця від обов'язку збереження середнього заробітку працівникам, призваним на військову службу.

Головними нововведенням по ПДВ було зміна порядку реєстрації ПН та розрахунків коригувань до них в ЄРПН. У податковій звітності з ПДВ за лютий 2022 року податкові зобов'язання та податковий кредит формували на підставі ПН та РК, зареєстрованих в ЄРПН до 24 лютого 2022, а також наявних у платника первинних документів бухгалтерського обліку. В наступних звітних періодах протягом воєнного стану податкові зобов'язання та податковий кредит треба формувати на основі первинних розрахункових документів, що присутні у платника ПДВ. З урахуванням цього, платники податків, які можуть своєчасно дотримуватися термінів реєстрації ПН і РК, звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання обов'язків. На період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану за ставкою ПДВ у розмірі 7% оподатковуються операції з ввезення на митну територію України та постачання на митній території України (у т.ч. вироблених на митній території України) пального та нафтопродуктів.

Усі досліджені нововведення і зміни не є вичерпними, бо, на жаль, війна ще не завершилась. Але, одне ми знаємо напевне, допоки над країною майорить синьо-жовтий стяг, держава та бізнес будуть максимально намагатись адаптувати свою діяльність під нові умови, щоб вижити у цей непростий час. І які б позитивні чи негативні зміни нас не спіткали, ми переможемо, тому такі дослідження потрібно продовжувати, щоб допомогти всім знаходити якісну, перевірену корисну інформацію, яка стане озброєнням бізнесу в сучасних умовах. Слава Україні!

Conclusions. Based on the conducted research, we can see that the introduction of martial law had a significant impact on the usual accounting procedure. The largest sector of business, namely small and medium-sized businesses, is very vulnerable to the impact of such significant economic changes. Therefore, for its support during the period of martial law, the government introduced a number of relaxations. In particular, the introduction of voluntary payment of a single tax, exemption from the payment of ESS for oneself and for mobilized workers, reduction of the EE rate from 5% to 2% for the third group of single tax payers. In addition, a moratorium was introduced on fines for untimely submission of reports and payment of taxes, as well as on penalty charges and on planned and unplanned measures of state supervision (control) and state market supervision for the period of martial law. Also, with the change in the economic situation, new specific accounting operations have gained popularity, such as the display of operations on the free transfer and seizure of property for the benefit of the Armed Forces of Ukraine and territorial defense units. In addition, the procedure for calculating depreciation on such property has undergone changes, as well as those fixed assets that enterprises cannot use for their activities due to their location in the war zone. In this case, such entities may continue to charge depreciation of such objects to compensate for losses from moral obsolescence, or temporarily decommission them, or carry out their conservation.

As for changes in payroll, employees can continue to receive indefinite leave without salary. However, the employer has the right to deny the employee all other types of leave, except maternity leave. In order to support employers whose employees were subject to general mobilization or joined the ranks of the Armed Forces voluntarily, the state has developed a mechanism for compensating employees. In addition, the procedure for calculating the average salary of mobilized workers has undergone changes, by excluding from the calculation period days for which there is no data on the accrued salary. In addition, the following also took place: simplification of the procedure for changing working conditions; postponement of salary payment; a new procedure for the suspension of the employment contract, corrected gaps regarding the procedure for terminating the employment contract, introduction of a new leave for employees who are abroad, released the employer from the obligation to maintain the average salary of employees called up for military service.

The main innovation in VAT was a change in the procedure for registration of VAT and calculation of adjustments to them in the ЕПІН. in the VAT tax reporting for February 2022, tax liabilities and tax credit were formed on the basis of PN and RK, registered in the EPPN until February 24, 2022, as well as primary accounting documents available to the payer. In the following accounting periods during the martial law, tax liabilities and tax credit must be formed on the basis of the primary accounting documents that are available to the VAT payer. With this in mind, taxpayers who can meet the deadlines for registration of PN and RK in a timely manner are released from responsibility for late performance of duties. During the legal regime of martial law, a state of emergency, transactions involving the importation into the customs territory of Ukraine and supply to the customs territory of Ukraine (including those produced in the customs territory of Ukraine) of fuel and petroleum products are taxed at a VAT rate of 7%.

All the researched innovations and changes are not exhaustive, as, unfortunately, the war is not over yet. But we know one thing for sure, as long as the blue-yellow flag is flying above us, the state and business will try their best to adapt their activities to the new conditions in order to survive in this difficult time. And no matter what positive or negative changes befall us, we will win, that's why such research should be continued to help everyone find high-quality, proven useful information that will become a weapon of business in today's conditions. Glory to Ukraine!

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення 01.08.2022).
2. Клименко М. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. Юридична Газета Online. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zizvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html> (дата звернення: 01.08.2022).
3. Бикова Г. ПДВ – зміни під час війни: за лютий та наступні місяці. «Дебет-Кредит». 2022. URL: <https://news.dtki.ua/taxation/pdv/75438>. (дата звернення: 01.08.2022).
4. Семенченко Ж. Нарахування та сплата ЄСВ у воєнний час: актуальні питання. Професійний бухгалтер. 2022. № 11. URL: <https://ibuhgalter.net/material/1301/25855>. (дата звернення: 01.08.2022).
5. Озерова О. Майно юрособи забрали на потреби оборони: що з обліком та податками. Голоvbух. 2022. № 10. URL: <https://egolovbuh.mcfr.ua/960396>. (дата звернення: 01.08.2022).
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92. URL: <https://zakon.help/article/polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-7-osnovni/>. (дата звернення: 01.08.2022).
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 17.03.2022 р. № 2120-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>. (дата звернення: 01.08.2022).

8. Гуманітарна допомога: документальне оформлення, облік та відповідальність. Liga 360. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/12264_gumantarna-dopomoga-dokumentalne-oformlennya-oblik-ta-vdprovdalnst. (дата звернення: 01.08.2022).
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>. (дата звернення: 01.08.2022).
10. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради України. 1973. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. (дата звернення: 01.08.2022).
11. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>. (дата звернення: 01.08.2022).
12. Про порядок консервації основних виробничих фондів підприємств: Постанова КМУ від 28.10.1997 р. № 1183-97-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-97-%D0%BF>. (дата звернення: 01.08.2022).
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 12.05.2022 р. № 2260-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text>. (дата звернення: 01.08.2022).
14. Кирильчук М. ДПС вказала на терміни реєстрації ПН/ПК за лютий-травень 2022 року «Бухгалтер.УА». 2022. URL: https://buh.ligazakon.net/news/211772_dps-vkazala-na-termni-restrats-prnk-za-lyutiy-traven-2022-roku. (дата звернення: 01.08.2022).
15. Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати. Постанова КМУ від 08.02.1995 р. № 100-95-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 01.08.2022).
16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022 р. № 2352-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-IX#Text>. (дата звернення: 01.08.2022).

References

1. Prezydent Ukrainy (2022). Ukaz “Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini” [Decree “About the introduction of martial law in Ukraine”]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (accessed 01.08.2022). [In Ukrainian].
2. Klymenko M. (2022). Bukhhalterskiy oblik pid chas viiny: shcho bude zi zvitnistiu ta yak optymizuvaty podatky [Accounting during the war: what will happen to reporting and how to optimize taxes]. Yurydychna Hazeta Online (electronic journal). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/bukhhalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zizvitnistyu-ta-yak-optimizuvaty-podatki.html> (accessed 01.08.2022). [In Ukrainian].
3. Bykova H. (2022). PDV-zminy pid chas viiny: za liutyi ta nastupni misiatsi [VAT-changes during the war: for February and following months]. “Debet-Kredyt” (electronic journal) URL: <https://news.dtkk.ua/taxation/pdv/75438> (accessed 01.08.2022). [In Ukrainian].
4. Semenchenko Zh. (2022). Narakhuvannia ta splata YeSV u voiennyi chas: aktualni pytannia [Calculation and payment of EUV in wartime: current issues] Profesiyni bukhhalter (electronic journal). No. 11. URL: <https://ibuhgalter.net/material/1301/25855> (accessed 01.08.2022). [In Ukrainian].
5. Ozerova O. (2022). Maino yurosoby zabraly na potreby oborony: shcho z oblikom ta podatkami [The property of a legal entity was taken for defense purposes: what about accounting and taxes]. Holovbukh (electronic journal). No. 10. URL: <https://egolovbukh.mcfrr.ua/960396>. (accessed: 01.08.2022). [In Ukrainian].
6. Ministerstvo Finansiv Ukrainy (2000). Order no.92 Natsionalne polozhennia(standart) bukhhalterskoho obliku 7 “Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti” [Nakaz no.92 National regulation (standard) of accounting 7 “General requirements for financial reporting”]. URL: <https://zakon.help/article/polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-7-osnovni/> (accessed 01.08.2022). [In Ukrainian].
7. Verkhovna rada Ukrainy (2022). Zakon Ukrainy no.2120-IX Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period dii voiennoho stanu [The Law of Ukraine no. 2120-IX On making changes to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the norms for the period of martial law]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (accessed 01.08.2022). [In Ukrainian].

8. Liga 360 (2022). Humanitarna dopomoha: dokumentalne oformlennia, oblik ta vidpovidalnist [Humanitarian aid: documentation, accounting and responsibility]. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/12264_gumantarna-dopomoga-dokumentalne-oformlennya-oblk-ta-vidpovidalnst (accessed 01.08.2022). [In Ukrainian].
9. Verkhovna rada Ukrainy (2022). Zakon Ukrainy no.2118-IX Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo osoblyvostei opodatkuvannia ta podannia zvitnosti u period dii voiennoho stanu [The Law of Ukraine no.2118-IX On making changes to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the peculiarities of taxation and reporting during the period of martial law]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>. (accessed: 01.08.2022). [In Ukrainian].
10. Verkhovna rada Ukrainy (1993). Zakon Ukrainy no. 322-VIII Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy [The Law of Ukraine no. 322-VIII Code of Labor Laws of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (accessed 01.08.2022). [In Ukrainian].
11. Verkhovna rada Ukrainy (2012) Zakon Ukrainy no.4765-VI Pro peredachu, prymusove vidchuzhennia abo vyluchennia maina v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho chy nadzvychainoho stanu [The Law of Ukraine no.4765-VI On the transfer, forced alienation or confiscation of property under the conditions of the legal regime of martial law or a state of emergency]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>. (accessed: 01.08.2022). [In Ukrainian].
12. Kabinet Ministriv Ukrainy (1997). Postanova no. 1183-97-p Pro poriadok konservatsii osnovnykh vyrobnychykh fondiv pidpriemstv [Resolution no. 1183-97-p On the procedure for preserving the main production assets of enterprises]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-97-%D0%BF>. (accessed: 01.08.2022). [In Ukrainian].
13. Verkhovna rada Ukrainy (2022) Zakon Ukrainy no.2260-IX Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo osoblyvostei podatkovoho administruvannia podatkiv, zboriv ta yedynoho vnesku pid chas dii voiennoho, nadzvychainoho stanu [The Law of Ukraine no. 2260-IX On the introduction of amendments to the Tax Code of Ukraine and other laws of Ukraine regarding the peculiarities of the tax administration of taxes, fees and a single contribution during the period of martial law and state of emergency]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text>. (accessed: 01.08.2022). [In Ukrainian].
14. Kyrylchuk M. (2022). DPS vkazala na termyny reiestratsii PN/RK za liutyi-traven 2022 roku [The State Tax Service indicated the deadlines for registration of PN/RK for February-May 2022]. "Bukhhalter.UA" (electronic journal). URL: https://buh.ligazakon.net/news/211772_dps-vkazala-na-termni-restrats-pnrk-zalyutyi-traven-2022-roku. (accessed: 01.08.2022). [In Ukrainian].
15. Kabinet Ministriv Ukrainy (1995). Postanova no.100-95-p Pro zatverdzhennia Poriadku obchyslennia serednoi zarobitnoi platy [Resolution no.100-95-p On approval of the Procedure for calculating the average salary]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text>. (accessed: 01.08.2022). [In Ukrainian].
16. Verkhovna rada Ukrainy (2022). Zakon Ukrainy no. 2352-IX Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo optymizatsii trudovykh vidnosyn [The Law of Ukraine no. 2352-IX On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the optimization of labor relations]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text>. (accessed: 01.08.2022). [In Ukrainian].